

Hippolytus' Sværd?

En Note om Seneca, *Phaedra* vv. 896-7¹

af David Bloch

I denne note præsenteres argumenter for, at vers 896-7 af Senecas tragedie *Phaedra* fremsiges af Phaedras amme, ikke af Phaedra selv, som alle moderne udgivere ellers har ment.

Et af de mest usikre elementer ved overleveringen af en antik tragedie er fordelingen af replikker/vers på de enkelte personer i stykket, og derfor har moderne udgivere i mange tilfælde skullet overveje nøje, om et givet vers – eller en række vers – skulle tilskrives den ene eller den anden.² I denne korte note vil jeg følge denne fine tradition og diskutere, hvem Seneca lader fremsige vers 896-7 i tragedien *Phaedra*. Som det vil fremgå, om end nærværende artikel kun kort berører denne del af problemet, har spørgsmålet faktisk stor betydning for opfattelsen af Phaedra-skikkelsen i stykket.

De nævnte vers er en del af den centrale scene i tragedien, hvor Theseus tror, at han får sikkert vidnesbyrd om, at Hippolytus har voldtaget, eller i hvert fald forført, Phaedra.³

Netop hjemvendt fra Underverdenen finder Theseus ud af, at noget er helt galt i hans hus. Phaedra truer med at begå selvmord, og han kan ikke umiddelbart få hende til at fortælle, hvad der er galt. Først da han truer med at torturere Phaedras gamle amme, som også er på scenen, føler Phaedra sig så presset, at hun tilsyneladende begynder at beskyldte Hippolytus for voldtægt, selvom sandheden naturligvis er, at Hippolytus har afvist alle hendes tilnærmelser og er stukket af i raseri.⁴ Efter nogle uklare replikker fra Phaedra, hvor hun er voldsomt i tvivl om, hvad hun skal gøre, kræver Theseus klar besked,⁵ hvorpå den egentlige anklage mod Hippolytus følger i

-
1. I denne artikel argumenterer jeg ud fra en række passager i Senecas *Phaedra*, hvoraf de vigtigste kan ses i et appendix sidst i artiklen. Jeg skylder *AIGIS'* to læsere, Martin Harbsmeier og Adam Schwartz, og Marcel Lysgaard Lech stor tak for deres kritiske bemærkninger.
  2. For en række eksempler fra Senecas *Phaedra*, se Zwierleins kritiske apparat til vv. 138-9, 233-40, 404-5, 406-26, 601-5, 671, 880-2, 901, 1199, 1256-61.
  3. *Phaedr.* vv. 835-958.
  4. Denne fortolkning er den gængse, men som jeg har argumenteret for i Bloch (i trykken), er det mere sandsynligt, at Phaedra skal ses i et noget pænere lys. Se også Davis (1983) og Roisman (2000). Jeg skal ikke forfølge dette spørgsmål yderligere i denne artikel, men blot bemærke, at hvis artiklens resultater accepteres, støtter den også argumentet i Bloch (i trykken).
  5. *Phaedr.* 895: Quis sit audire expeto = "Jeg kræver at høre, hvem det er [der vanærede mig]". Det er karakteristisk for Theseus, at han synes mere optaget af sin egen situation end af Phaedras problemer.

vers 896-7:

Hic dicet ensis, quem tumultu territus
liquit supinator ciuium accursum timens.

Dette sværd vil tale. Voldtægtsmanden efterlod det, da han blev skræmt af råbene og frygtede, at en mængde borgere ville komme til.

Sværdet, der nævnes, er Hippolytus', og det genkendes straks af Theseus, som får et raserianfald og forbander sin søn. Hippolytus mistede sværdet i en tidligere scene, hvor Phaedra afslørede sin kærlighed til ham.⁶ Hippolytus, der hos Seneca er neurotisk og kvindefjendsk, trak sit sværd og skulle til at dræbe Phaedra (vv. 704-9), men stoppede, da det gik op for ham, at Phaedra faktisk gerne ville dø for hans hånd (vv. 710-18). Rasende smed han da det nu besudlede sværd – som jo har rørt ved Phaedras hals – og forsvandt ud i skovene, hans rette element.⁷ Phaedra besvimer (se v. 733), og hendes amme, der har overværet det hele, samler det op og udtænker den plan, at hun og Phaedra må anklage Hippolytus for voldtægt.⁸ Phaedra selv siger ikke mere i scenen.

Ved v. 735 er det altså ammen, der har sværdet, og næste gang vi med sikkerhed hører noget til det, er i vv. 896-7. I den mellemliggende passage er Phaedra dog kommet på scenen med et sværd i hånden,⁹ som hun åbenbart vil bruge til selvmord, og tidligere mente de fleste fortolkere, at dette sværd er Hippolytus'.¹⁰ Roland Mayer har imidlertid påpeget et problem:¹¹ Det synes rimeligt at antage, at Theseus modtager sværdet ved vv. 896-7, så han selv kan undersøge det, og det ville være besynderligt, hvis han herefter simpelthen giver det tilbage;¹² men Phaedra skal jo have et sværd i vv. 1196-8, hvor hun begår selvmord. Til dette kan man tilføje, at det jo var ammen, som samlede sværdet op i vv. 719-35 på et tidspunkt, hvor Phaedra

---

6. *Phaedr.* vv. 583-735.

7. Om skoven som hans rette element, se *Phaedr.* vv. 1-84.

8. Selvom det ikke siges ganske eksplicit, at ammen samler sværdet op, giver den overleverede tekst i virkeligheden ikke andre muligheder. I de relevante vers (vv. 725-35) er Phaedra besvimet det meste af tiden; kun i de sidste vers er hun vågen, og hun er ganske ude af sig selv. Derudover er kun ammen og tililende athenske borgere på scenen, og man kan næppe forestille sig, at athenerne skal tage sværdet. Dertil kommer ammens sigende replik (v. 729-30): *pignus tenemus sceleris*.

9. Se *Phaedr.* vv. 866-8 (Theseus til Phaedra): *quin ense uiduas dexteram atque animum mihi // restituis et te quidquid e uita fugat // expromis?* = "Fjern nu hånden fra sværdet og giv mig modet igen! Fortæl mig, hvad det er, som driver dig fra livet."

10. F.eks. antages det stadigvæk i Fitch (2002) 517, at sværdet er Hippolytus'.

11. Mayer (2002) 30.

12. Dette argument forekommer mig plausibelt, men det kan naturligvis ikke helt udelukkes, at Theseus aldrig faktisk får sværdet i hånden.

altså er bevidstløs, ligesom det også er ammen, der i samme passage iværksætter planen. Phaedra har altså ikke fået sværdet på scenen, og det ville stride imod normal praksis i antikkens drama, hvis sværdet var blevet udleveret til Phaedra bag scenen; for så har publikum ikke en chance for at vide, at der er tale om Hippolytus' sværd. Desuden skal det også bemærkes, at Phaedra ikke har indvilget i at deltage i planen.¹³ Det ser derfor ud til, at Phaedra ikke har Hippolytus' sværd ved v. 864, hvor hun vender tilbage til scenen, og ved v. 1196, hvor hun begår selvmord. Mayer har således hævdet, at det sværd, som Phaedra har, ikke er Hippolytus'.

Dette har imidlertid konsekvenser for scenen vv. 835-958, hvilket Mayer ikke har set. For hvis Phaedra kommer på scenen med et sværd, der *ikke* er Hippolytus', hvor er hans sværd så henne? Ikke hos Phaedra! Så burde Theseus nemlig ikke i vv. 866-8 tale om *ét* sværd (se note 9 og appendix), og – vigtigere – eftersom Theseus straks genkender Hippolytus' sværd, da han ser det i 896-7, er det svært at se, hvorfor han ikke skulle genkende det i 866-8, hvis det er samme sværd, som Phaedra holder. Endelig ville en Phaedra med to sværd komme til at virke komisk snarere end tragisk. Der er næppe en eneste fortolker, som vil gå med til dette. Det synes dog at være sikkert, at personen, som i vv. 896-7 fremviser Hippolytus' sværd, rent faktisk selv holder det og formentlig overdrager det til Theseus. Og hvis det ikke kan være Phaedra, må det være ammen.

Hermed foreslår jeg, at vv. 896-7 ikke skal fremsiges af Phaedra, men af ammen, når Senecas *Phaedra* opføres. Konsekvenserne heraf er ganske store, men skal ikke undersøges nærmere her.¹⁴ Blot skal det bemærkes, at man med denne rettelse fratager Phaedra den eneste replik i hele stykket, som direkte og løgnagtigt anklager Hippolytus. Phaedra har ikke tidligere i tragedien vist tegn på at gå med sådanne tanker, hvorimod vi ved fra vv. 719-35, at ammen gik med netop en sådan plan. Ikke blot har den ændring i replikfordelingen altså betydning for vores vurdering af Phaedras moral, men vi opnår også noget andet: personer, der i højere grad er konsistente figurer gennem hele tragedien.

---

13. Korets replik i 824-8 er umiddelbart et problem, idet det her giver udtryk for sin foragt for Phaedra, som ifølge koret er ved at iværksætte en foragtelig plan. Som jeg har argumenteret grundigere for andetsteds, er koret formentlig blevet narret til denne konklusion af omstændighederne, se Bloch (i trykken). Der er flere eksempler i Senecas tragedier på kor, som ganske har misforstået, hvad der foregår omkring dem (se især *Thyest.* 336-8, hvor koret jubler over, at Atreus og Thyestes tilsyneladende er ved at slutte fred, selvom Atreus i det foregående faktisk har afsløret sin grusomme plan.). Et kors vidnesbyrd er således svagt bevidsmateriale.

14. Se Bloch (2007) og Bloch (i trykken) for analyser, hvor der dog ikke argumenteres så udførligt for den her foreslåede rettelse.

Appendix: Seneca, Phaedra vv. 725-35, 864-8, 894-901

Vv. 725-35 (ammen taler; Phaedra besvimet, Hippolytus er styrtet bort fra scenen):

Adeste, Athenae! fida famulorum manus,
fer opem! nefandi raptor Hippolytus stupri
instat premitque, mortis intentat metum,
ferro pudicam terret—en praeceps abit
ensemque trepida liquit attonitus fuga.
pignus tenemus sceleris. hanc maestam prius
recreate. crinis tractus et lacerae comae
ut sunt remaneant, facinoris tanti notae.
perferte in urbem!—Recipe iam sensus, era.
quid te ipsa lacerans omnium aspectus fugis?
mens impudicam facere, non casus, solet.

Vv. 864-8 (Theseus' første replik til Phaedra):

O socia thalami, sicine aduentum uiri
et expetiti coniugis uultum excipis?
quin ense uiduas dexteram atque animum mihi
restituas et te quidquid e uita fugat
expromis?

Vv. 894-901 (Dialog, Theseus, Phaedra og ammen, anklage mod Hippolytus):

Th. Quis, ede, nostri decoris euersor fuit?
Ph. Quem rere minime. Th. Quis sit audire expeto.
Nu. Hic dicet ensis, quem tumultu territus
liquit stuprator ciuium accursum timens.
Th. Quod facinus, heu me, cerno? quod monstrum intuo?
regale patriis asperum signis ebur
capulo refulget, gentis Actaeae decus.
sed ipse quonam euasit?

Bibliografi¹⁵

Bloch, D. (2007). "Phaedra hos Seneca og Racine", *AIGIS* 7.2: 1-30.

— (i trykken). "In Defence of Seneca's Phaedra", *Classica & Mediaevalia* 58.

Davis, P. J. (1983). "Vindicat omnes natura sibi: A Reading of Seneca's *Phaedra*", *Ramus* 12: 114-27.

Fitch, J. G. (ed.) (2002). *Seneca: Hercules, Trojan Women, Phoenician Women, Medea, Phaedra*, Cambridge, Mass.

Harrison, G. W. M. (ed.) (2000). *Seneca in Performance*, London.

Mayer, R. (2002). *Seneca: Phaedra*, London.

Roisman, H. H. (2000). "A New Look at Seneca's *Phaedra*", i Harrison (2000) 73-86.

---

15. For mere omfattende litteratur om og analyser af Senecas *Phaedra*, se Mayer (2002), Bloch (2007) og Bloch (i trykken) med bibliografier.